

DIMITRIE CANTEMIR

OPERE

1673-1723

Dimitrie Cantemir

DIMITRIE CANTEMIR

OPERE

ISTORIA
IEROGLIFICĂ

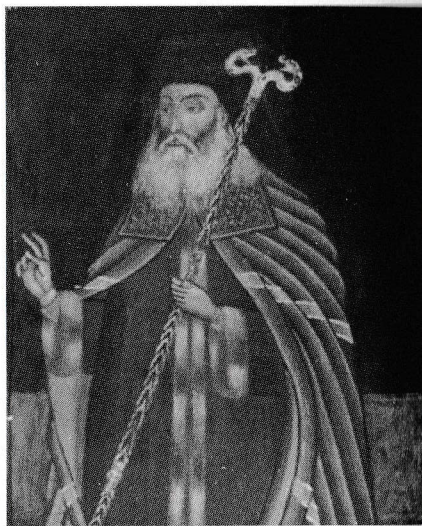
Repere cronologice, text stabilit și glosar
de Stela TOMA

Studiu introductiv
de Elvira SOROHAN

Știința

Alexandru Mavrocordat Exaporitul (1641–1709), medic, filozof și fiziolog, dragoman al Porții Otomane

Antim Ivireanul (c. 1660–1716), mitropolit al Ungrovlahiei, tipograf, gravor

Dositei Notara (1641–1707), patriarhul Ierusalimului. Gravură contemporană, 1715

Hrisant Notara (?–1731), patriarhul Ierusalimului. Gravură contemporană, 1717

CUPRINS

<i>Dimitrie Cantemir. Repere cronologice</i> (Stela Toma)	5
<i>Studiu introductiv</i> (Elvira Sorohan)	17
<i>Notă asupra ediției</i> (Stela Toma)	37
<i>Abrevieri și sigle folosite la Repere cronologice, Scară și Glosar</i>	39

ISTORIA IEROGLIFICĂ

Izvoditoriul cititorului, sănătate	42
Iarăși către cititoriu	44
Scara a numerelor și cuvintelor streine tâlcuitoare	45
Partea I	59
Partea a doua	92
Partea a triia	131
Partea a patra	164
Partea a cincea	186
Partea a șasea	205
Partea a șapteia	221
Partea a opta	245
Partea a noa	267
Partea a dzécea	281
Partea a 11-écea	299
Partea a 12-écea	311
Iarăși către cititoriu	321
Scara a numerelor și cuvintelor ieroglificești tâlcuitoare	322
GLOSAR	339
ICONOGRAFIE	375

Amen ²fest

Къ уѣ, ꙗже сѣи пѣхъ и ꙗже
ꙗже похощѣхъ.

Ἰὰ ζεφυπύργς σὺν σιάρς ἂ νύμερ=
 κορ ζεφρηντῶρε, Ἰὰρ ἰὰ σφωπ
 Ἰ' ἀνύμερλο σφρεῖνε σφιντῶρε.

تالیف

Книга сия на многолюдном звонит писателем подарена
 мною въ московскомъ архивѣ Евстафьевской Коллегіи
холодильникъ 9го 1783 года = Июл. Соб. Писателя
Антоніи Кадильской

ÎN DOASPRĂDZÉCE PĂRȚI ÎMPĂRȚITĂ,
AȘIJDEREA
CU 760 DE SENTENȚII FRUMOS
ÎMPODOBITĂ,
LA ÎNCEPĂTURĂ CU SCARĂ A
NUMERELOR
DEZVĂLITOARE, IARĂ LA SFÂRȘIT CU A
NUMERELOR STREINE TÂLCUITOARE*

* Pe foaia de titlu a manuscrisului original *Istoria ieroglifică* (reprodusă pe pagina anterioară), după titlul românesc al operei (în caractere chirilice) urmează cuvântul arab *ta'lif* (= „alcătuit de”) apoi, în vinieta, numele autorului de două ori criptografiat: arabescurile vegetale ale vinietei ascund semnătura **دیمتری بک خان تیمیر** (= *Dimitri bek Khantimir*); cifrele arabe din spațiile albe ale vinietei înseamnă, potrivit echivalențelor cifră-slovă din alfabetul chirilic: *Dimitriu Cantemir* (Vezi nota lui Virgil Căndea și Abdurrahman El-Said Ismail, *Semnătura lui Dimitrie Cantemir în arabă*, publicată în „Luceafărul” 16 (1973), nr. 45, noiembrie 10, p. 1).

Inscripția din partea de jos a paginii: «Книга сия на молдавском языке писанная подарена мною в московский архив государственной коллегии иностранных дел 1783 года» (în traducere: „Cartea aceasta pe limba moldovenească scrisă – dăruită de mine arhivei colegiului de stat al treburilor externe din Moscova în anul 1783”) aparține consilierului de stat Nikolai Bantâș-Kamenski, cunoscut istoric, arheograf și editor de documente vechi, colaborator al acestei prestigioase arhive, iar mai apoi chiar director al ei. Pentru prima oară inscripția a fost descifrată de istoricul, arheologul și epigrafistul Grigorie G. Tocilescu, membru titular al Academiei Române.

II IZVODITORIUL CITITORIULUI, SĂNĂTATE

Precum de toată probozirea vrédnic să fiu, o, iubitule, foarte bine cunosc (că ostenința cheltuită nu să jeléște, fără numai când în urmă vreun folos cumva nu aduce). De vréme ce acea aiavea ale lucrurilor pre aceasta vréme trecute istorie, precum iaste a să șirui și după cursul vremilor, caréși la locul său a să alcătui, mai pre lesne mi-ar fi fost, cu care chip mai mult a te îndulci și de știința lor mai de sațiu a te îndestuli ai fi putut. Și așé, nici truda mea până într-atâta în deșert fără mulțămیتă și fără folos ar fi rămas. Ce întâi sfârșirea undelemnului și pīarderea vremii méle bucuros mărturisesc. Apoi giudecătoriu asuprélelor méle și drept sāmăluitaru să fii te poftesc. Că câteva și nu iușoare pricini sint carile spre ieroglifica aceasta istorie condeiu a-m slobodzi tare m-au asuprit. Întâi: că cu pomenirea istoriiei nu mai mult a streinelor decât a hireșelor case fapte să dezvălesc. Alor noastre, de proaste a le huli, (adevărul să mărturisim) frageda fire nu-m priméște; de bune a le lăuda și după pofta adevărului, pre/cum sint lumii a le obști, ascunsul inimii și stidirea ne pedepséște. Ale streinilor (carii mai cu toții încă între vii sint) céle de laudă vrédnice vredniciei, macar că cu dānele condeiu a-mi împodobi foarte priimitoriu aș fi fost, însă alalte, carile din calea laudei abătute sint, numere, nevoințe și fapte, așé de tot dezvălite în mijlocul teatrului cititorilor a le scoate și faptele într-ascuns lucrate fără nici o siială în față a le lovi, nici cinsteș, nici de folos a fi am putut giudeca. A doa: că istoriia aceasta nu a vreunor țări χαθολική, ce a unor case numai și μερική iaste. De care lucru, pentru asupreala mai sus pomenită, pre fietecare chip supt numele a vreuniia din pasiri sau a vreuniia din dobitoace a supune, și firea chipului cu firea dihaniiei ca să-și răducă tare am nevoit. A triia și cea mai cu deadins pricină iaste că nu atâta cursul istoriiei în minte mi-au fost, pre cât spre deprinderea ritoricească nevoindu-mă, la simcea groasă

ca aceasta, prea aspră piatră, multă și îndelungată ascuțitură să fie trebuit am socotit. Din carea une sentenții (putea-le-am dzice, cuvinte alése), carile (de ochiul zavistiei supt scutul umilinții aciuându-mă) din tâmpa priiatinului tău pri/cépere nāscāndu-să și prin ostenința a câtăva vréme dobāndindu-să, prin voroavă îndelungată a le sāmāna și la loc cu cuviința după voroavă a le alătura am silit, pre carile prin parenthesis (...) încuiate și pre margine câte cu doa puncturi roșii însămnate le vii videa. Deci stālpul voroavei neamestecat a ținea de vii pofti, după obicéiul parenthesis, din mijloc țircālamul carile sentenția cuprinde, cu ochii rădicānd, cursul istoriiei necurmat și stālpul voroaviei nefārāmat vii afla.

Pentru acéstea dară, iubitule, întâi o iertāciune dāruindu-mi, încă pentru una să mă rog rămāne, pre carea (de vréme ce brudii noastre limbi cunoscătoriu ești) de la tine pre lesne a o dobāndi curānd nedejduiesc. Căci în une hotare loghicești sau filosofești a limbi streine, elinești dzic și lātinești cuvinte și numere, cii și colea, după asupreala voroaviei aruncate vii afla, carile înțelégierii discursului nostru nu puțină întunecare pot să aducă. Ce după a ta voioasă συμπαθίαν pre acéstea cu osābită scară, după numărul fételor însămnată, pre cât mai chiar a le descoperi s-au putut, după înțelégerea limbii noastre a ți le tâlcui mi-au căutat. Deci fiete/care cuvānt strein și neînțeleș, oriunde înainte ți-ar ieși, după rândul azbuchelor și după numărul fételor, la scară îl cearcă, că așé pofta să ți să plinească nedejduiesc.

Așijderea în minte să-ți fie, te rog, că, ca moimāța omului, așé eu urmele lui Iliodor, scriitorului *Istoriei ethiopicești*, călcānd, mijlocul istoriiei la început și începutul la mijloc, iară sfārșitul, scaunul său păzindu-și, pre cât slābiciunea mea au putut, pre picioare mijlocul și capul să stea am făcut. Cătră aceasta, macar ca tot trupul istoriiei unul și nedespărțit iaste, însă în doasprādzéce părți a-l împărți am socotit, precum pentru mai lesne alcătuirea scării, așé pentru mai pre iușor pecetluirea istoriiei în ceara pomenirii alegānd.

Acéstea dară de la mine, orcum și cât de proaste ar fi, cu θάρρος înainte ți să pun. Iară de la tine, ce din bună vrérea ți-ar isvorî, într-îmbe părțile învoind și priimind, sāmāte și toate céle sufletului și trupului folositoare îți poftesc. /

ISTORIA IEROGLIFICĂ

1

ADEVĂRATĂ, PENTRU LUCRURILE CARILE ÎNTRE DOAA
MARI ȘI VESTITE, A LEULUI ȘI A VULTURULUI, MO-
NARHII S-AU TÂMLAT, ȘI PRIN VRÉMEA A 1700 ANI,
DE VRÉDNICE A SĂ CRÉDE SCRIITORIU, FOARTE PRE
AMĂNUNTUL ÎNSĂMNATĂ, CARILE PRIN TOT CURSUL
VREMII ACEIIA ÎNTRE VII AU FOST, DE VÂRSTĂ LA 3100
ANI FIIND, CÂND SFÂRȘITUL ÎNCEPUTEI SALE ISTORII A
VIDEA S-AU ÎNVREDNICIT.

PARTEA I

Mai denainte decât temeliile Vavilonului a să zidi și Semiramis într-în-
sul / raiul spândzurat (cel ce din șapte ale lumii minuni unul iaste) a sădi și
Evfrathul între ale Asiii ape vestitul prin ulețe-i a-i porni, între crierii Leu-
lui și tâmplele Vulturului vivor de chitéle și holbură de socotéle ca aceasta
să scorni. Leul dară de pre pământ (carile mai tare și mai vrăjmașă decât
toate jigăniile câte pre fața pământului să află a fi, tuturor știut iaste) și Vul-
turul din văzduh (carile precum tuturor zburătoarelor împărat iaste, cine-și
poate prepune?) în sine și cu sine socotindu-să, și pre amănuntul în samă
luându-să, după a firii sale simțire așé să cunoscură, precum mai tari, mai
iuți și mai putincioasă dihanie decât dâșii alta a fi să nu poată.

2

Însă singuri cu a sa numai știință și simțire neîndestulindu-să, cu a tu-
tutor a altor ale lumii jiganii și pasiri a lor socoteală să adeverească și să
întărească vrură, ca precum într-acesta chip să fie cătră toate dovedind și
din gura tuturor mărturisire luând și împărăția ce-și alesése și socoteala ce
în gânduri își pusése în véci nemutată și neschimbată să rămâie. Aședară,
Leul – jiganiile în patru picioare clătitoare, iară Vulturul – pre céle prin aer

3 cu péne / și cu aripi zburătoare ca la un sfat îndată le chemară și în clipală le adunară.

Deci denaintea Leului mai aproape acelea jiganii sta, carele sau în colți, sau în unghi, sau într-altă a trupului parte arme de moarte purtătoare poartă, precum iaste Pardosul, Ursul, Lupul, Hulpea, Ciacalul, Mâța Sălbatecă și altele ca aceștea, carile de vărsarea singelui nevinovat să bucură și viața hireșă în moartea streină le stăruiaște.

Iară înaintea Vulturului mai aproape sta pasirile, carile sau în clonț, sau în unghi lance otrăvite, aducătoare de rane netămăduite au, precum iaste Brehnacea, Șoimul, Uleul, Cucunozul, Coruiul, Hărățul, Bălăbanul, Blendăul și altele asemenea acestora, carile într-o dzi singe de nu vor vărsa și moartea nevinovatului de nu vor gusta, a doa dzi perirea sa fără greș o știu. Aceștea într-acesta chip fietecarea în partea împăratului său și la ceata monarhiii sale locul cel mai de frunte și stepăna cea mai denainte ținea. Aședară era orânduiala dintăi.

Iară orânduiala a doa la Leu o ținea căinii, ogarâi, coteii, mâțele de casă, 4 Bursucul, Nevăstuica, Guziul, Șoarecele / și alte chipuri asemenea acestora, carele pre cât sint vânătoare, pre atâta să pot și vâna, și pre cât eale pre altele în primejdiia morții pot duce, pre atâta și nu mai puțin de la alții lor li să poate aduce. Iară la Vultur, a doa tagmă o cuprindea Corbul, Cioara, Pelicanul, Coțofana, Puhacea, Cucuvaia, Caia și altele lor asemenea, carele mai mult de prada gata cu truda altora agonisită, fie macară și împutită, decât de proaspătă cu a lor ostenință gătită, să bucură.

Iară a triia tagmă și cele mai de gios praguri (căci aceștea în scaune a șe- 5 dea nu să învrednicesc) le ținea jiganiile și pasirile, carile în sine vreo putere nu au, nici duh vitejesc sau inimos poartă, ce pururea supuse și totdeauna în cumpăna morții dramul vieții li să spândzură (că sufletul supus de ținchiul negriei departe stă), precum iaste Boul, Oaia, Calul, Capra, Rămătoriul, Iepurile, Cerbul, Căprioara, Lebăda, Dropiia, Gânsca, Rața, Curca, Porumbul, Găina, Turtureaoa și alalte, cineși după neamul și chipul său. Ce pre aceștea nu pentru altă ceva le-au adunat, ce numai pentru ca nu cumva 5 vreuna să dzică că de acea adunare / știre n-au avut, nici în ceva pricină să poată pune, ca cum la acea adunare neaflându-să, sfatul cel de pre urmă ce s-ar fi ales n-au înțeles. Așé cât toate firile de duh purtătoare, carile întru monarhiia acestor doaă stihii să află, precum vreuna macar de față n-au fost, să nu să numască, nici din hirograful de obște numele să le lipsască.

Adunarea dară a cestor doaă monarhii și orânduiala a cestor doaă so- boare într-acesta chip după ce să orândui și să tocmi, dintr-îmbe părțile

cuvânt mare și poruncă tare să făcu, ca olăcari cu cărți în toate părțile și alergători în toate olaturile să să trimață, ca prin toate țările și orașurile crainici strigând, de această mare a marelor monarhii adunare, tuturor în știre să dea, și cu de-adinsul iscotind, să poată cunoaște de iaste lipsind vreun chip din vreun féliu din duhurile purtătoare și de nu să află cu toții la această a tuturor adunare și de obște împreunare. Așijderea îngrozături și înfricoșeturi să să dzică porunciia unuia ca aceleuia, carile la acel sobor a 6 să obști ar tăgădui sau alt féliu de pricini spre / apărare ar scorni și celuia ce cât de puțin în ceva împotrivire ar arăta, plata cu pedeapsa morții și cu prada casii i să puna. Aședară, cu cuvântul deodată și porunca li să plinia și, precum s-ar dzice cuvântul, deodată cu gândul pretiutindirile și pre la toți sosii (că véstea aspră tare pătrunde urechile și inima înspăimântată îndată simte sunetul) de vrème ce de alergăturile iuților olăcari și de tropotele picioarelor a neobosiților alergători toată pulberea, de pre toată calea, în ceriu să rădica. Toate văile adânci de tari strigări tare să răzsuna; toate a munților înalte vârvuri de iuți chiote și groase huiete în clipă să covârșii și toți câmpii pustii și necălcați de groznice strigări și de fricoase laudări să împlea. Nu era dară, nici să putea afla uréche în văzduh și pre pământ carea, de strașnic sunetul veștii și de groznic cuvântul poruncăi aceștii, să nu să sfredelească; nu era, nici să afla într-aceste doaă stihii dihanie, carea de văr- 7 tutea și puterea învățăturii aceștii cu mare frică, cu neîncetat tremur și cu nespusă groază să nu să clătească (că cu cât véstea / oțărâtă mai de năprasnă vine, cu atâta mai mare tulburare și grijă scornéște). De care lucru într-alt chip a fi nu putu, fără numai cu toatele deodată, cu cuvântul, porunca cu fapta pliniră și la locul însămnat și sorocul pus să găsiră.

Aședară, a marilor acestora împărați poruncă tot deodată și dându-să și plinindu-să, toate jiganiile uscatului și pasirile văzduhului în pripă să adunară și fietecarea, după chipul și neamul său, la ceata monarhiii sale să alcătuiră. La care adunare cineși în partea împăratului și oblăduitoriului său dându-să, și una de alta deosăbindu-să, lucru ca acesta a fi să tâmplă (că mai totdeauna obiciuit lucru iaste, la adunări mari ca aceștea, oarecare amestecături și împoncișituri a să face, și de multe ori, pentru mici și în samă nebagate pricini, cu cât iaste mai mare adunarea, cu atâta mai mare să face și împărechere).

Deci, precum s-au pomenit, fietecarea cu ceata sa, în partea monarhului să alegea, și una după alaltă la orânduiala sa să alcătuia. Iar mai pre urmă decât toate, Liliacul urma, carile cu aripile ce zbură și cu slobodzeniia prin/ 8 aer ce îmbla, spre ceata zburătoarelor, adecă supt stăpânirea Vulturului a

fi îl arăta, iară amintrile într-însul alalte hirișii socotindu-să, în neamul jiganiilor, supt domniia Leului îl da. Care lucru pricina cercetării, apoi și a gâncevii între doaa monarhii fu: fietecarea socotind că chip ca acela și e supus a fi s-ar cuvini; și de nu s-ar și cuvini, să i să cuvie a sili i s-ar cuvini (căci lăcomiia slăvii nu bunăteaa sau folosul lucrului privește, în carile să slăvește, ce numai pre altul mai gios decât sine a pune socotește, fie macară și fără de folos, încă de multe ori și pagubă de i s-ar aduce, sau necunoscând și nevrând, sau vrând și cunoscând, priiméște). Pentru care lucru, într-îmbe părțile féliu de fé de voroave scornindu-să, cu multe chipuri de cuvinte gretoase urechile amânduror împăraților împlea. Căci fietecările cu inima spre partea împăratului său trăgând și cu sufletul spre adaogerea monarhiii sale stăruind, lor biruința socotia și precum așé să fie cu cale adeveriia. Iară amintrile de s-ar cumva tâmpla, dzicea că scāderea cinstii (care lucru 9 mai vârtos decât alalte inimile stăpânitorilor împunge) și micșurarea / slăvii numelui monarhiii sale a fi și a să face aiavea striga: (O, oarba jiganiilor poftă, lucrul din potrivă nesocotind, că mintea și socoteala slăvii la aceasta să sprijenește, că ea cearcă pre ceta ce nu o cunoaște, vorovéște cu ceta ce nu o aude, cu acela are a face carile nu au vădzut-o, după acela méрге carile de dânsa fuge, pre acela cinstéște carile puțin în samă o bagă, pre acela ce nu o poftéște îl poftéște, celuia ce nu o va, înainte îi iase, și celui necunoscut pre samă să dă. Iară hirișii slăvii cea mai cu deadins iaste ca să părăsască pre cel ce o cinstéște, și cu acela să rămâie carile o necinstéște.)

Amândoi, dară, împărații nu puțin fură clătiți de împotrivă cuvinte ca acéstea, și fietecările în valurile chitélelor ni în sus, ni în gios sălta (că inima neaședzată, ales pentru lăcomiia cinstii, în mai mari valuri înoată decât corabiia în ocean), de vréme ce pre o parte socotia că de vor scoate întrebarea aceasta la ivală, oricarile pofta inimii sale ar izbândi, nu puțină întristare și a voii frângere celuialt a aduce s-ar socoti. Iară pre altă parte, pofta 10 lăcomiiei și jélea mărimei numelui și a lătimei împără/ții ca cu o nepotolită și nestânsă de foc pară îi părjoliia (că focul poftei nu mai gios în stepăna arsurii iaste decât metalul înfocat) și într-alt chip stămpărarea aceii înfocări și potolirea aceii arsuri a fi sau a să face nu socotia, fără numai ce va și ce poruncéște, acéia să să facă. Ce această sentenție, precum amândoi în inimă o avea, așé unuia cătră altul, precum cérerea nu i să va tréce, adeveriți era (căci iute iaste aduimăcarea adeverinții unde a sufletului pătimire într-altul de pre a sa o măsură cineva). Și așé, acești doi împărați într-un nepovestit chip cu duhurile în sine tare să lupta, și precum unul nu biruia, așé altul nu să biruia; ce numai ca cum preste putérea simțirilor ar fi, între sine o luptă

nesimțită simția, și precum spre biruință ceva nu nedejduia, așé precum nu să va birui nedejduia. Putérea a cunoștinții sfârșitului într-amândoi lipsia, și cineși după pofta sa în ceva a să îndestuli sau a să odihni neputând, cu sufletele numai, tând biruia, tând să biruia (că precum îndreptariul nu mai mult pre lucrul strâmb de strâmb dovédește, decât pre sine de drept). Așé și ei, unul de pre măsura altuia, cât și ce ar putea, să măsura și să pricepea. Într-acesta chip ei singuri și adeverindu-și / din toată socoteala carea înaintea 11 își puna, departe de la țénchiu-i să abătea.

Câtăva vréme dară războiu ca acesta, ca cum duhnesc s-ar putea dzice, între acești doi monarhi vrăjmași să bătea, și unul a altuia pofta nesimțitoréște tare pătrundea, atăta cât prin neștiință, a amânduror știința să împreuna și până mai pre urmă a amânduror sentenția și alégerea sfațului la un săvârșit să împropriia și să lipia (că sufletele înțelepte macar și asupra vrăjmășii socotélie drépte să pleacă). Adecă fietecările lucrul acesta într-acela chip să să caute și să să aleagă socotia, în carile nici cinstei în ceva betejire, nici spre a necinstii obrăznicire să să dea, ce ca cum încă la urechile lor scrășnetul strâncenoaselor acestora voroave încă n-ar fi agiuns și ca cum ideaoa acestui primejduios sfat în mintea lor încă nu s-ar fi cuprins (că de multe ori a lucrurilor prepuse acoperire – vârtoase leacuri aduce ranelor, carile la ivală de s-ar scoate, așéși de tot s-ar face netămduite). Așijderea (mai cu iușor iaste a să suferi obrinteala ranii la aer scoasă, decât patima sufletului cătră împotrivnicul său arătată). Și așé, fietecările pre sfétnicii săi deosăbi chemând, într-acesta / chip le porunciră dzicând (pentru 12 lucrurile mici, mari gâlcéve a scorni, a înțelepților lucru nu iaste, macară că aceasta și la cei înțelepți de multe ori s-au vădzut). Deci socotim, pre cât în putință va fi, sau noi de la dânsale, sau pre dânsale de la noi să le abatem (că pre câtă vrednicie iaste cineva în vrajbă a nu intra, pre atăta iaste, și nu mai multă, din vrajbă a ieși). De care lucru dzicem în descâlcitura gâlcévii acéștiia, putérea monarhiii noastre lângă noi să oprim și pre dimocratia voastră epitrop monarhiii noastre să punem. Carea lucrul acesta să-l scuture, să-l iscodească și ce ar fi dintr-îmbe părțile mai cu cale și mai cu cuviință, acéia să aleagă și să isprăvască, așé ca până înaintea fétii noastre a nu ieși, din toate nodurile să să dezlége, ca oricând ar vini, ori într-a cui parte cea mică jigăniuță ar tréce, ca cum din véci și din bătrâni așé ar fi fost obiciuit, iară nu ceva nou și de curând s-au scornit (căci amintrile pricina clădirii dându-să, odihna și liniștea fără tulburare și strânciunare a fi nu poate).

Lăudară sfétnicii sfatul împăraților lor și cu mare minune mintea și înțelepciunea lor cu nespuse măriri în ceriu rădicară, pentru căci în / chiver- 13

nisala lucrurilor publicăi sale nu atâta célea ce pot, pre cât célea ce nu pot socotesc, și nici cu puțința își slobod mândriia, nici cu neputința își ațiță mâniia (că neputința aduce mâniia, și mâniia așteaptă izbânda); ce precum cu puțința spre umilință și blândețe, așé cu neputința spre a gâlcévii potolire s-au slujit (căci la cei mai puțin domoliți neputința prinde obrazul puținții și de lucrurile de neputut să apucă) (iară împotrivă, cei ce la poarta vredniciei slujesc, adése s-au vădzut că mai cu fericire le isprăvește neputința cu părăsirea, decât puțința cu prepus, cu începerea. Căci neputința neîncepând de nu-și foloséște, încailea nu-și strică. Iară puțința în mândriia sa amăgindu-să, lucruri peste puțința sa începe și la săvârșit a le duce nu poate, carea fără greș în loc de folos pagubă îi aduce). Așédară senatorii, după ce cu nesăvârșite (precum s-au dzis) și vécinice laude cineși pre împăratul său binecuvântară, cu toții la locul și la scaunele sale să întoarsă.

14 După acéia, unii cătră alții vești pentru adunarea de obște a dimocratii a triméte începură. Pentru ca cel tăcut între inimile împăraților / făcut sfat înaintea tuturor să-l puie și fără betejirea și julirea cinstii, a slăvii numelui împăraților lor la ivală să-l scoată, în care descoperire sentenția sfatului monarhilor săi să să așédze și să să adevérédze (însă acesta lucru asémenea să făcu celora cărora de mare căldura văzduhului denafară, cea în trupul său născută din fire căldură, tare spre clătire li să pornește și sétea vartos li să pricinéște, căriia leacul o umedzală limpidă și réce fiind, ce acéia lipsind, alta împotrivnică, adecă limpede umedzală, dară călduroasă, de față aflându-să, precum iaste duhul vinului sau alta acestuia asémenea, și de limpegiune numai și umedzală amăgindu-să – puțin pentru hirișiiia răcélii și a căldurii grijă purtând –, pentru ca sétea să-și stâmpere mai pre larg decât s-ar cădea o îngHITE, ce aceasta mai pre urmă în vasele priimitoare mǎrgând și după a sa fire cu cea din naștere a trupului căldură înpreunându-să, căci amândoa surori a unui părinte, a soarelui sint, scăpărăturile scânteilor dintăi puțin clătite încă mai iute clătindu-le și pornindu-le – ca cum iaste osiia neunsă în butea roții uscate – din scânteii scăpărătoare / pară ardătoare să face; din carea mai mare pârjol de séte să ijdăréște și în materiia mai denainte gătată cu iuțimea pătrundzind, mai mult sétea să spudzéște și să lătéște – căci după socoteala unor filosofi, toată materiia focului iuțime și forma-i iute clătire iaste –, căriia ceva împiedecare neputindu-să, fără nici un prepus toată umedzala din fire ar usca și după cea desăvârșit uscăciune cea de perire putregiune cu bună samă ar urma).

Într-acesta chip fu și învățătura împăraților, întrând în urechile supușilor. Căci ce mai denainte cu lumina stidirii fételor împăraților într-înemile

gloatei întunecat (căci lumina mare pre cea mică întunecă) și nearătat era, acmu cu lipsa ei, toate fără nici o siială și stidire la ivală ieșiia (că precum lumina soarelui să are cătră alalte stéle, așé chipul împăratului cătră senatori și alalți supuși iaste, și precum în prezenția lui toate să fac nevădzute, iară în lipsa lui cea cât de mică și de departe lumineadză și scânteiază, așé înaintea fétii împăratului toate chipurile supușilor să micșoreadză și toată gura slobodă să înfrâneadză. Iară în dosul lui și cel / mai mic în palatul lui, precum schiptrul împăratului în mâna sa poartă să arată). Că după ce trâmbița pozvoleniii dimocratii în audzul tuturor cântă, dintr-îmbe părțile fietecare dihanie glas de sfat și bolbăitură de învățatură începu a da. Și așé, câți mai denainte era ascultători, atâte atuncea să făcură învățători, dintr-a cărora cuvinte și sfaturi altă ceva nu să înțelegea, fără numai chiote netocmite și huiete neaudzite (că precum nenumărate picăturile ploii din nuori cu repégiune, pre pământ cădzind, un huiet oarecare dau, iară vreun glas tocmit nicicum, și precum a unui organ de muzică toate coardele deodată lovindu-să, o răzsunare oarecare dau, însă vreo melodie tocmită și după pravilele muzicāi alcătuită nicicum nu să aude, carea puterii audzului mai mult îngreșore aduce decât plăcere, așé iaste și voroava a mulți și totdeodată).

Într-acesta chip și jiganiile acéstea într-atâta voie slobodă vădzindu-să, cu toatele socotiia că carea mai tare va putea striga, aceiia învățatură să va asculta. Așijderea deosăbi ce ar fi fost destulă și încă de prisosală gâlceava pentru alégerea aceii pasiri dobitocite sau a jiganiiei păsărite, încă mai / mare era dihoniiia și zarva carea între dânselle să făcea, cine ar giudeca și cine s-ar giudeca, carea ar sfătui și carea s-ar sfătui (precum aiavea iaste că unde lipsește începătura stăruitoare, toate mijlocile începăturii nestăruitoare să să facă). Ce, pentru ca într-un cuvânt să dzic, toate spre tulburare și neaședzare să întorsése, așé cât ce s-ar fi spre binele și folosul de obște nedejduit, spre răzsipa și prăpădeniia tuturor să făcea.

Îmbe părțile amânduror monarhiilor într-acesta chip împărechendu-să și fără nici o ispravă din cuvinte deșerte numai oproșcându-să și ce mai cu cuviință de grăit și de făcut ar fi nedomirindu-să.

Totdeodată și fără véste, în mijlocul teatrului, jiganiia carea Vidra să cheamă, cu mare obrăznicie sări și într-acesta chip proimiul voroavei sale începu: „Vestită axiomă între cei fizicești filosofi iaste că cel de-asémenea iubéște pre cel șie de-asémenea (iubirea dară către cel șie de-asémenea va să aréte ne iubirea către cel șie nu de-asémenea). Așédară, pasirea zburătoare oricând pricina pasirii șie de asémenea ar grăi, totdeauna mai cu priință

18 partea i-ar ținea decât pravila / dreptății ar pofti. Așijderea, oricând dobitoc pentru dobitoc în pricină ar vorovi, mai cu iubirea firii l-ar ocroti decât dreptatea giudecății ar suferi, și așe într-îmbe părțile mai mult fățarnicie decât omenie, sau mai mult asupreală decât dreaptă socoteală s-ar face, de unde urmadză ca supt poala priinții sau a nepriinții pururea chipul adeverinții ascuns și acoperit să rămăie (că precum în teaca strâmbă sabiia dreaptă, nici în teaca dreaptă sabiia strâmbă a intra nu poate, așe unde iaste luarea fétii sau strămurarea priinții, toată nedéjdea giudecății drépte afară să scoate). Pentru care lucru, eu, cu proasta mea socoteală, așe mai de folos a fi aș afla, ca gâlceava a atâtea guri în zădar să părăsim și un chip ca acela să găsim, carile într-îmbe părțile a face să nu aibă, pentru ca priința firească mai mult într-o parte sau într-altă parte să nu-l năstăvască, ce numai orice ar pofti dreapta socoteală, acéia să dzică, să facă și cu giudecata să aleagă (că dreptul giudecătoriu întâi pre sine de drept, apoi pre altul de strâmb giudecă, și întâi ascunsul inimii sale de fățarnicie curățește, apoi pre altul sau din nevoie îl izbăvește, sau după a lui vină îl osindéște). Așijderea aș sfătui, ca

19 ori în ce chip s-ar putea, cu un ceas mai înainte / hotar și săvârșit gâlcévii aceștiia să punem (că gâlceava lungă atocma iaste cu boala hronică), ca nu cândai mai îndelung scuturându-să și cernându-să voroava către acéstea, încă mai multe shimate și erése să să scornească, pre carile sau prea cu mult greu, sau nicicum vreodată a le potoli veți putea”.

Acéstea încă vorovind Vidra și încă bine sfârșit cuvântului său nepuind, preste a tuturor nedéjde pasirea carea să cheamă Bâtlan cu mare mânie și probozală a o țistui începu și groznice sémne din ochi și din cap să tacă îi făcea, și cătră acéstea o aporie ipothetică dzicând, scornia: „Tu, o, Vidro, di-ai fi sau din pasirile zburătoare, sau din dobitoacele pre uscat îmblătoare, ar putea cineva dzice că doară a îmbe părților în ceva mai denainte știința ai fi avut. Iară acmu, jiganie în neam prepus dintr-altă stihie și supt altă monarhie supusă fiind, cum socotești că pentru lucrurile ție în rădăcina lor necunoscute, învățătura cea mai bună și sfatul cel mai ales a da vii putea? Ce mai bine ar fi, precum mi să pare, pentru lucrurile carile în înaintea mărgătoare simțirea nu le-ai avut, a le ști și a le cunoaște să nu te

20 fâleşti (că precum toată știința din povața simți/rilor să află, toată lumea știe, căci nu orbul, ce cel cu ochi giudecă de vâpséle, și cel cu urechi, iară nu cel surd alége frumsétea și dulceața viersului). Au nu tu, odănoară, prin fundul mării prinblându-te și spre vânarea péștelui șipurindu-te, eu din fața apei te oglindiiam? Ce poate fi că sau nechemată ai vinit la locul ce nu ți s-au cădzut, sau, de te-au chemat cineva, prin greșala neștiinții aceasta

s-au făcut. Căci Câinele Mării și Vidra cu jigăniile uscatului ce treabă sau ce amestec pot avea? Au doară vii să dzici că din fire așe ești tocmită, ca de pre uscat fiind, putere să aibi prin multă vrème în apă, fără a aerului trebuință a te zăbăvi să poți? Ce aceasta mai vârtos împotriva ta face, căci au puté-va racul jiganie de pre uscat a să numi, căci cu dzilele prin otavă să paște și din aer vreo înădușală sau putregiune nu i să naște? De care lucru, precum mi să pare, negreșit socotesc că cum cu mare obrăznicie la adunare nechemată te-ai aflat, așe mai cu mare nerușinare, de nime neîntrebată, sfat, și acesta spurcat, ai dat (că pre cât iaste de folos la vrème de trebuință cuvântul cuvios, cu atâta iaste de împuticios cuvântul aceluia carile de nime neîntrebat tuturor dă sfat). În inima ta aceasta ascuns având / ca cu o voroavă vicleană și cu un obraz ce nu știe a să rușina, doaa vicleșuguri să poți așterne și cu doaa răutăți să te poți acoperi: una, că chip după învățătura ta cercându-să, pre tine să te afle și apoi cu sfatul și alégerea a moharhii mari ca acéstea, giudecătoare și alegătoare tuturor împotrivirilor lor puindu-te, lumea să dzică precum tu decât toate alalte mai cu minte și mai cu socoteală să fii. De ciia, tu, jiganie mijlocie și de neam cu prepus fiind, prostiia în evghenie să ți să întoarcă (căci toată evgheniia la muritori în lauda numelui videm că să stăruiaște); a doa, că macară cum mai mult dobitoacelor în patru picioare asămânându-te (precum singură tu cu al tău cuvânt te-ai legat) (căci la cel cunoscătoriu mai tare să ține și iaste legătura hireșului cuvânt decât frenghiia întreită de la altul înfășurată), mai mult în cumpăna dobitoacelor greuimea dreptății să pleci, și după fățarniciia priinții, iară nu după pofta dreptății, giudecata să abați. Însă eu o pasire și de neam și de minte proastă fiind (căci nici în carne vreo dulceață, nici în péne vreo frumséță port), mai mult a grăi nici pociu, nici mi să cade, fără numai ce și cât într-adevăr/ am

21 înțeleș și am știut, acéia din prostiia inimii am grăit. Iară giudecata fie a înțelepților”.

Toate gloatele de cu socoteală cuvintele a prostului Bâtlan nu numai cât să mirară, ce încă și foarte plăcându-le, cu mari laude le lăudară, căci nu puțin prepus în inimile tuturor intra pentru a Vidrei fără veste voroavă, nepoftită învățătură și necerșută sfătuitură. Și așe, îndată despre partea pasirilor, într-o inimă și într-o gură, cu toatele alégere făcură că precum Vidra nicicum în ceata zburătoarelor nu să poate numi, așe și din monarhiia dobitoacelor trebuie a lipsi. La care sentenție mai multă sfadă și voroavă strânciunată s-ar fi scornit și mai multă ocară s-ar fi lucrat de n-ar fi fost Brebul, lucru cu un ceas mai înainte, spre descoperirea adevărului, apucat.